

MUNDING MÁRTA

Alexandros és a kariai Ada találkozása Curtius Rufus munkájában? Egy gondolatkísérlet

Diodóros, Strabón, Plutarchos és Arrhianos is beszámolt valamilyen formában arról, hogy Alexandros Kr. e. 334-ben egy nem pontosított helyszínen találkozott Karia korábbi uralkodónőjével, Adával, akit testvére, Pixódaros megfosztott hatalmától. A találkozás eredményeként Alexandros segítette Adát, és végül visszaültette őt uralmába. Két forrás, Plutarchos és Arrhianos arról is említést tett, hogy Ada fiává fogadta a makedón uralkodót. A főbb Alexandros-történetírók közül tehát egyedül Iustinus és Curtius Rufus nem szerepelteti munkájában Alexandros és Ada találkozását. Iustinus tudatosan döntött a kariai események kihagyása mellett, Curtius Rufus esetében azonban más a helyzet. Munkája első két könyve, amelyben többek között a kariai eseményekről is szólhatott, elveszett.

Egy gondolatkísérlet keretében így arra a kérdésre keresem a választ, hogy Curtius Rufus szerepeltethette-e munkájának elveszett részében Alexandros és Ada találkozását, s ha igen, milyen információkat közölhetett a találkozásról, s milyen magáról Adáról.¹

Kulcsszavak: Ada, Alexandros, Karia, Halikarnassos, Pixódaros, Orontobatis, Strabón, Diodóros, Arrhianos, Plutarchos, Iustinus, Pompeius Trogus, Sisygambis, adopció

Az Alexandros-történetírók közül Diodóros, Strabón és Arrhianos is említést tett arról, hogy Alexandros Kr. e. 334-ben Kariában egy nem nevesített helyen találkozott a korábbi kariai uralkodónővel, Hekatomnos leányával, Adával, akit testvére, Pixódaros (Kr. e. 341/340 körül) megfosztott hatalmától, hogy helyette uralkodhasson. Az elűzött Ada Karia egyik legerősebb erődítményébe, Alindába vonult vissza. Alexandros Kariába érkezésekor a nő felkereste a makedón uralkodót, azt

¹ A tanulmány az NKFIH PD 125517 számú pályázat keretében készült.

remélve, hogy megszerezheti támogatását. A találkozót követően Ada visszakapta hatalmát, Alexandros pedig a perzsák egyik fő támaszpontja, Karia székvárosa, Halikarnassos ellen vonult. Az Adát elűző Pixódaros ekkor már nem élt, a kariaiak feletti hatalmat egy perzsa előkelő, Orontobatés kapta meg, aki Pixódaros veje volt, dinasztikus házasságkötéssel ugyanis korábban feleségül vette annak leányát, a fiatalabb Adát.² Halikarnassos városának védelmét a kariai satrapával, Orontobatésszel együttműködve a rhodosi Memnón szervezte meg és irányította. A három szerzőn kívül Plutarchos is említést tett Alexandros és Ada kapcsolatáról, elbeszélése azonban jelentősen eltér a többi leírástól.

A főbb Alexandros-történetírók közül tehát csupán Curtius Rufus és Iustinus nem beszélt semmilyen formában Ada Alexandrosszal való találkozásáról. Tanulmányomban éppen ezért egy gondolat kísérlet keretében annak járok utána, hogy az Alexandros életét és tetteit történeti monográfia formájában feldolgozó, vitatott datálású római szerző,³ Curtius Rufus említhette-e a találkozást, s ha igen, milyen részleteket közölhetett arról az eredetileg 10 könyvből álló *Historiae Alexandri Magni Macedoniae*⁴ című munkájában.

A források közül a legátfogóbb leírást Strabón nyújtja, aki Halikarnassos látnivalóinak, híres szülötteinek bemutatását követően *exkursus* formájában beszél a kariai Hekatomnida-uralkodóház történetéről Halikarnassos pusztulásának apropóján:

Ez a város is rosszul járt, amikor Alexandros megostromolta. Hekatomnos kariai királynak ugyanis három fia volt: Mausólos, Hidrieus és Pixódaros, és két leánya; Artemisiát, az idősebbik leányt Mausólos, a legidősebb fivér vette feleségül, Hidrieus pedig a másik nővért. Mausólos volt az uralkodó. Halálos ágyán, minthogy gyermeke nem volt, az uralmat feleségére hagyta, s ő állította emlékére az említett síremléket. Miután pedig ez a férje halála miatti bánatában meghalt,

² Vö. CARNEY (2005: 69).

³ Curtius Rufus tevékenységét Augustus principátusának korai szakaszától (Kr. e. 25–23) egészen a Kr. u. 4. századig szinte mindenhová datálták. Manapság leginkább két uralkodó, Claudius (Kr. u. 41–54) vagy Vespasianus (Kr. u. 69–70) neve kerül szóba tevékenységének és munkájának datálása alkalmával.

⁴ A továbbiakban csak *Historiae* címen említve.

Hidrieus uralkodott, ezt pedig, amikor betegségben elhalálozott, felesége, Ada követte; ezt azonban Pixódaros, Hekatomnósnak még életben levő fia elzavarta. Ez perzsabarát volt, s meghívott egy satrapát, hogy vele együtt uralkodjék; miután ő is elköltözött az élők sorából, a satrapa vette birtokába Halikarnassost, mert felesége volt Ada, Pixódarosnak és a kappadokiai származású Aphnéisnek a leánya. Amikor azonban Alexandros ide érkezett, az ostromnak ellenállt. Ámde Ada, Hekatomnos leánya, akit Pixódaros elűzött, megkérte Alexandrost, és rá is bírta arra, hogy a tőle elvett királyságba helyezze vissza, s megígérte, hogy együtt fog működni vele az elpártolt városok ellen, minthogy azoknak a birtokosai az ő rokonai, s át is adta neki Alindát, az ő tartózkodási helyét. Az hozzájárult ehhez, kinevezte királynőnek, s miután a várost a várig elfoglalta (az kettős volt), annak az ostromlását reábizta. Nem sokkal ezután a vár el is esett, mert az ostrom most már haraggal és gyűlölettel folyt.⁵

Strabón beszámolója megismertet bennünket a Hekatomnida-dinasztia tagjaival, annak testvérházasságot előnyben részesítő házassági gyakorlatával és szokatlan örökösödési rendjével, amelynek értelmében a hatalom nem az elhunyt legközelebbi férfirokonára, hanem a feleségére száll át. A leírás alapján teljes képet kapunk a dinasztia belső konfliktusairól, Ada Pixódaros általi eltávolításáról, s arról is, hogy a trónbitorló Pixódaros halálát követően hogyan és miért került a perzsa *satrapa* uralomra. A folytatásban értesülünk Alexandros és Ada találkozásáról, egyezségük részleteiről, végül pedig arról is, hogyan bízta meg a makedón uralkodó Adát a város ostromának befejezésével. Strabón beszámolója szerint az uralkodó e döntése, vagyis Ada megbízatása vezetett Halikarnassos elestéhez.

Diodóros és Arrhianos Ada történetét egy jóval részletesebb, katonai jellegű leírásba illesztette bele. Diodóros Halikarnassos ostromát megelőzően, vagyis a kronológiailag megfelelő helyen adott hírt Alexandros és Ada találkozásáról, a nő hatalma visszaszerzésére vonatkozó kéréséről, s a találkozó következményeiről is.

⁵ Str. *Geo.* 14, 2, 17. (C 656–657), ford. Dr. Földy József.

24, 1. Sándor király [...] pedig teljes haderejével bevonult Kariába [...].
 2. Út közben felkereste egy Ada nevű nő, aki a kariai uralkodócsaládból származott. Ez a nő kéréssel fordult hozzá családja ősi uralma miatt, és azt kérte, hogy támogassa őt. Sándor elrendelte, hogy a Karia feletti uralom legyen az övé, és a kariaiakat e nő iránti jótéteménye révén jóindulatával személyes híveivé tette.⁶

Ezzel szemben Arrhianos elbeszélésében a retrospektív formát választotta, így Ada-történetét Halikarnassos ostromát követően, pontosabban annak *appendixeként* mutatta be.⁷

6. [...] Alexandros a várost földig rombolta, ennek a városnak, s Karia többi részének az őrizetére 3000 zsoldos gyalogost és körülbelül 200 lovast hagyott hátra Ptolemaios vezetése alatt, ő maga pedig Phrygia irányába vonult. 7. Egész Karia satrapési méltóságára Adát, Hekatomnos lányát és Hidrieus feleségét nevezte ki. Hidrieus Adának testvére is volt, akivel azonban a kariaiak jogszokása szerint össze is házasodott. Hidrieus halálakor Adára bízta a vezetést, mivel Ázsiában már Semiramis óta elfogadottá vált, hogy nők uralkodhatnak a férfiak felett. Pixódaros azonban megfosztotta Adát a hatalmától, s átvette az uralmat. Miután Pixódaros meghalt, veje, a király által korábban odaküldött Orontobatés kapta meg a kariaiak feletti hatalmat. Ada csupán Alindát, Karia legerősebb erődítményét birtokolta. És amikor Alexandros belépett Kariába, Ada találkozott vele, átadta neki Alindát, valamint fiává fogadta Alexandrost. Alexandros erre rábízta Alindát, s a fiú nevet sem utasította vissza, majd miután Halikarnassost elpusztította, Karia többi részét pedig leigázta, az egész terület vezetését átadta neki.⁸

Arrhianos Ada bemutatásakor ugyancsak közölt adatokat a Hekatomnida-dinasztiáról, Diodóros azonban 17. könyvében semmit sem szólt róluk, csak annyit mondott, hogy Ada a kariai uralkodócsalád tagja. További adat említésére nem is volt szükség, hiszen a szicíliai történetíró

⁶ Diod. 17, 24, 1–2, ford. Illés Imre Áron.

⁷ BOSWORTH (1980: 152).

⁸ Arr. *An.* 1, 23, 7–8, saját fordítás.

korábbi könyveiben több alkalommal is beszámolt a család sorsát érintő jelentősebb eseményekről.⁹

Iustinus Pompeius Trogus munkáján alapuló kivonatában nem szerepeltet semmilyen adatot Alexandros és Ada találkozásáról, s a kariai uralkodócsalád történetéről sem. Ez a kihagyás azonban írói döntésének eredménye volt, hiszen a Pompeius Trogus 11. könyvének eredeti tartalmát összefoglaló *prologus* fennmaradt, így tudjuk azt, hogy Pompeius Trogus egy digresszió formájában beszélt Karia őstörténetéről és királyairól is: *Undecimo volumine continentur res gestae Alexandri magni usque ad interitum regis Persarum Darii, dictaeque in excessu origines et reges Cariae*.¹⁰ Ebben a Kariáról szóló digresszióban akár említést is tehetett Adáról. Az azonban, hogy beszélt-e Ada és Alexandros találkozásáról, s ha igen, mit árult el róla, már más kérdés. Ami biztos, hogy Iustinus nem szerepeltette ezt a digressziót, kihagyásának oka pedig sejthető:¹¹ feltételezhetően terjedelmi okok, a rövidség és tömörség elvének alkalmazása miatt döntött úgy, hogy elhagyja munkájából a Karia történetére vonatkozó hosszabb leírást.

Plutarchos *Alexandros-életrajzának* két történetében is beszámolt a Hekatomnida-uralkodókról, Pixódarosról és Adáról, s azok makedón uralkodókkal való kapcsolatáról (Pixódaros követ útján II. Philipposszal, kicsit később ugyanebben a történetben Alexandros követ útján Pixódarossal tárgyalt [Plut. *Alex.* 10, 1–5]; Ada pedig Alexandrosszal állt kap-

⁹ Diod. 15, 90, 3 (Mausólos); 16, 7, 3 (Mausólos); 16, 36, 2 (Mausólos halála, Artemisia uralomra kerülése); 16, 45, 7 (Artemisia halála, Idrieus uralomra kerülése); 16, 69, 2 (Idrieus halála, Ada uralomra kerülése); 16, 74, 2 (Adát testvére, Pixódaros megfosztja hatalmától).

¹⁰ *Prologus libri XI Historiarum Philippicarum Pompei Trogi*: „A tizenegyedik könyv magába foglalja Nagy Sándor viselt dolgait Dariusnak, a perzsák királyának a haláláig, és egy kitérőben beszámol Caria régi történetéről és királyairól.” (Ford. Horváth János). Vö. IUSTINUS (1992: 323).

¹¹ Waldemar HECKEL (JUSTIN 1997: [299–300]) úgy vélte, hogy ez a digresszió valószínűleg a Iustinus 11, 6, 14–15. szövegrészében leírt eseményekhez tartozott: *Post victoriam maior pars Asiae ad eum defecit. Gessit et plura bella cum praefectis Darii, quos iam non tam armis quam terrore nominis sui vicit.* – „E győzelem után Kis-Ázsia nagyobb része átpártolt hozzá. Több háborút viselt Sándor Dareus helytartóival is – őket már nem annyira fegyvereivel, mint inkább nevének rémületes hírével győzte le.” (Ford. Horváth János). Vö. IUSTINUS (1992: 107).

csolatban [Plut. *Alex.* 22, 7–10]). Az adatok egy részét a Pixódaros-affér néven elhíresült jelenetében,¹² a többit pedig az Alexandros és Ada kapcsolatát elbeszélő epizódjában jegyezte le. Témánk szempontjából ez utóbbi leírás a fontosabb. Plutarchos ebben a jelenetében sok részletről hallgat. Nem beszél arról, hogy Adát testvére, Pixódaros elűzte, arról sem, hogy az Adával való találkozást követően hogyan ostromolta meg Alexandros Halikarnassos városát, egyedül azt említi, hogy a makedón uralkodó Adára anyjaként tekintett, illetve, hogy a nőt Karia uralkodónőjévé nevezte ki. Nem szól tehát Ada hatalomba való visszahelyezéséről, csupán az uralkodónői kinevezést említi. A biográfus leírása jelentősen különbözik Diodóros, Strabón és Arrhianos elbeszélésétől. Ada és Alexandros kapcsolatát a makedón uralkodó szexuális és fizikai önmérsékletét ábrázoló történetek sorába illeszti, s arról számol be,¹³ hogy Alexandros miért utasította vissza fogadott anyja, Ada ajándékait:

Az evésben is nagyon mértékletes volt; ezt sok ember előtt nyilvánvalóvá tette, de különösen kitűnik ez abból, amit Adának, a szinte második anyjának fogadott kariai királynőnek mondott. Mert amikor az kedveskedésből minden áldott nap többféle ételt és édességet vitetett hozzá, sőt elküldte legügyesebb szakácsait és cukrászait is, Alexandrosz azt mondta, hogy nincs rá szüksége; ő sokkal jobb szakácsokat kapott nevelőjétől, Leónidasztól: reggelire éjszakai meneteléseket, vacsorára pedig sovány reggelit.¹⁴

Plutarchos történetének célja kettős volt. Egyedi eseten keresztül illusztrálta főhőse étkezésben is megmutatkozó mértéktartását (ἤν [...] γαστροῦς ἐγκρατέστατος), luxust elutasító, egyszerűsége törekvő viselkedését, ugyanakkor érzékeltette Ada és Alexandros különleges, kölcsönös tiszteleten alapuló kapcsolatát is. A makedón uralkodó a nőt

¹² Plut. *Alex.* 10, 1–5. Az Adát elűző Pixódaros követ útján felvette a kapcsolatot II. Philipposzal abból a célból, hogy legidősebb lányát (véltetően a fiatalabb Adát) II. Philippos fiához, Arrhidaioshoz adja hozzá. A diplomáciai házasságkötés terve azonban Alexandros közbelépése miatt meghiúsult. Pixódaros tervét forrásaink közül egyedül Plutarchos jegyezte le.

¹³ Plutarchos (Plut. *Mor.* 127b, 180a, 1099c) kisebb változtatásokkal többször is megemlítette ezt a történetet.

¹⁴ Plut. *Alex.* 22, 7–10, ford. Máthé Elek.

anyjáná fogadta, Karia uralkodónőjévé tette, személyesen vagy követ útján – semmi esetre sem levélben – beszélt vele (ἐδήλωσε [...] τοῖς πρὸς Ἄδαν λεχθεῖσιν [...] ἔφη). Kapcsolattartásuk folyamatos (καθ’ ἡμέραν ἀπέστελλεν [...] ἐς αἰ),¹⁵ a közöttük lévő geográfiai távolság pedig – a rendszeres ételküldés miatt – gyaníthatóan elhanyagolható volt. Nem egyoldalú ez a kapcsolat, hiszen az uralkodónő is viszonzozza Alexandros jóindulatát. Eleinte bőséges étel és sütemény, végül – talán a fizikai távolság növekedése miatt – kiváló pékek és szakácsok küldésével kedveskedett (φιλοφρονουμένη) neki.

Alexandros és Ada anya-fiú kapcsolatáról, vagyis a szimbolikus adopcio motívumáról nem csupán Plutarchos, hanem Arrhianos is említést tett:

Ἦν δὲ καὶ γαστρὸς ἐγκρατέστατος, καὶ τοῦτο ἄλλοις τε πολλοῖς ἐδήλωσε καὶ τοῖς πρὸς Ἄδαν λεχθεῖσιν, ἦν ἐποιήσατο μητέρα καὶ Καρίας βασίλισσαν ἀπέδειξεν.¹⁶

Ἄδα δὲ Ἄλινδα μόνον κατεῖχε, χωρίον τῆς Καρίας ἐν τοῖς ὀχυρώτατον, καὶ ἐσβαλόντι Ἀλεξάνδρῳ ἐς Καρίαν ἀπήντα, τὰ τε Ἄλινδα ἐνδιδοῦσα καὶ παῖδά οἱ τιθεμένη Ἀλέξανδρον. καὶ Ἀλέξανδρος τὰ τε Ἄλινδα αὐτῇ ἐπέτρειπε καὶ τὸ ὄνομα τοῦ παιδὸς οὐκ ἀπηξίωσε [...]¹⁷

A két szerző adatát a kutatók hitelesnek fogadták el, így meglehetősen korán elindult a találgatás arra vonatkozóan, vajon miért is volt szüksége Alexandrosnak és Adának erre az adopciora. A kérdés megválaszolására számos elmélet született:

¹⁵ Plut. *Mor.* 180a.

¹⁶ Plut. *Alex.* 22, 7: Az evésben is nagyon mértékletes volt; ezt sok ember előtt nyilvánvalóvá tette, de különösen kitűnik ez abból, amit Adának, **a szinte második anyjának fogadott** kariai királynőnek mondott. (Ford. Máthé Elek). PLUTARKHOSZ (2001: 550–551).

¹⁷ Arr. *An.* 1, 23, 8: Ada csupán Alindát, Karia legerősebb erődítményét birtokolta. És amikor Alexandros belépett Kariába, Ada találkozott vele, átadta neki Alindát, valamint **fiává fogadta Alexandrost**. Alexandros erre rábízta Alindát, **s a fiú nevet sem utasította vissza**. (Saját fordítás).

1. Az adopcio Alexandros emberiség egyesítését célzó (*unity of mankind* vagy *brotherhood of mankind*) tervének volt a kezdeti lépése. Az uralkodó célja az volt, hogy egyetlen uralom alatt egyesítse Európa és Ázsia népeit.¹⁸
2. Az adopcio alkalmazása a keleti tradíció matrilineáris elvéből¹⁹ fakadt. Ada legitimálta – a kariaiak szemében – Alexandros hatalmát azzal, hogy fiává fogadta őt. Az adopcio így Ada részéről a legitimáció kinyilvánításának, Alexandros részéről pedig a legitimáció elnyerésének az eszköze volt. Alexandros érkezésekor Ada már idős volt, így nem mehetett hozzá Alexandroshoz, lánygyermeké sem volt, akit az uralkodóhoz adhatott volna, ezért dönthettek az adopcio alkalmazása mellett. Alexandros ezzel a lépéssel a kariaiak támogatását kívánta megszerezni a perzsa flotta elleni küzdelemben.²⁰
3. Alexandros meg akarta nyerni a görögséget. Ada személye erre a célra ideális volt a Hekatomnida-dinasztia tagjainak ismert philhellénizmusa miatt (egyetlen kivétel Pixódaros volt). Ada (és a Hekatomnidák) philhellénizmusa miatt az adopcio mindkét fél számára előnyökkel járt: egyszerre jelképezte Alexandros őszinte görögségét, valamint Ada Perzsiával szembeni ellenállásának jogosságát.²¹
4. Ada nem a propagandaértéke miatt volt fontos Alexandros számára.²² A nő ellenőrzése alatt tartotta Karia belső területeit, erősebb volt tehát, mint azt általában gondolják.²³ Alexandros számára Ada kiváló szövet-

¹⁸ STARK (1958: 106). Freya STARK nézetét általában megemlítik, de ritkán fogadják el.

¹⁹ Az anyagi leszármazás elvének azonban ellentmond a *patronimikon* használata a Hekatomnida nők esetében, s az is, hogy nem ismerjük Hekatomnos feleségének a nevét.

²⁰ BOSWORTH (1980: 152). Vö. még RUZICKA (1992: 139), GÜNGÖRMÜŞ (2020: 65). CARNEY (2000: 93) és CARNEY (2003: 248–250) mindehhez hozzáfűzi, hogy Alexandros számára megfelelő volt ez a fiú szerep, hiszen halogató házassági stratégiája miatt mindig is jobban szeretett királyi fiú vagy királyi testvér, mint királyi férj vagy királyi apa lenni.

²¹ SEARS (2014: 211–221). Timothy HOWE (2021: 270; 277) nem fogadja el Matthew A. SEARS érvelését.

²² HOWE (2021: 259–285).

²³ Timothy HOWE (2021: 281) véleménye szerint Ada egyike az antik világ legalábecsültebb uralkodóinak, hiszen az ő terve volt Halikarnassos (Alexandros szempontjából) megszerzése vagy (Ada szempontjából) visszaszerzése, nem pedig Alexandrosé. HOWE (2021: 281) a következő módon összegezi Ada szerepét és történetét: *As Alexander's*

séges lehetett III. Dareios, Orontobatés és annak felesége, az ugyancsak Hekatomnida fiatalabb Ada ellen. A makedón uralkodónak éppen ezért jól felfogott érdeke volt szövetségre lépni a kariai uralkodónővel, hiszen ellenkező esetben Ada ellenállása jelentősen lassította volna továbbhaladását. A szövetségkötés következtében Alexandrosnak esélye nyílt megszerezni Halikarnassos városát. Ada számára ugyancsak előnyös lehetett ez a szövetség, hiszen III. Dareios trónra lépését követően – mivel az új uralkodó Ada ellenfelét támogatta – Alexandros volt az utolsó lehetősége arra, hogy uralmát visszaszerezze. Timothy Howe úgy véli, hogy a katonai indítékokon túl a helyi kariai kultuszok és mitológia is hatással lehettek a szövetség megkötésére és az adopcio gesztusára. Véleménye szerint Ada ezzel a gesztussal Alexandrost bele tudta szőni a helyi kariai mitológiába. A makedón uralkodót így új Adonissá, a helyi Zeus fiává, magát pedig új anyaistennővé (Aphrodité) formálta.²⁴ Howe nézete szerint e vallási értelmezés lehetőségét erősíti Plutarchos Ada rendszeres étel- és süteményküldéseiről szóló beszámolója. Úgy véli, hogy ha Alexandros valóban visszautasította az ételeket, akkor Ada vélhetően felhagyott volna azok küldésével. Ha azonban szokását nem hagyta abba, akkor annak rituális oka lehetett.²⁵

*

A kutatók természetesen megkísérelték az Ada és Alexandros találkozását elbeszélő leírások forrásainak azonosítását annak ellenére, hogy egyetlen szerző sem említette név szerint azt a forrást (vagy forrásokat), akinek (vagy akiknek) a leírását felhasználta. A ránk maradt beszámolókat így néhány azonosság vagy különbség alapján csoportosították, s ezt követően nevesítették a feltételezett forrásokat. Ada történetét kivétel nélkül Alexandros-korabeli szerzők leírásaira vezették vissza. A té-

story grew, Ada's strategic needs become overwhelmed by his, her story elided by his. [...] Though Ada's role has not been completely erased, it is decidedly diminished.

²⁴ Az adopcio vallási értelmezéséről és a helyi kultuszokhoz való kapcsolódásáról részletesebben ld. HOWE (2021: 278–281).

²⁵ Timothy HOWE (2021: 280–281) azt gondolta továbbá, hogy Ada és Alexandros is – Hdt. 8, 136 alapján (Alabanda városa) – tudhatott a közöttük lévő feltételezett családi kötelékről. Ez pedig – véleménye szerint – ugyancsak elősegíthette azt, hogy adopción keresztül erősítsék meg szövetségüket.

mával foglalkozó korábbi tanulmányomban összegyűjtöttem a források egyezéseit és különbségeit, bemutattam a forráshasználatra vonatkozó eddigi elméleteket abból a célból, hogy felhívjam a figyelmet a források azonosításával kapcsolatos nehézségekre. Következtetésem az volt, hogy bár a fennmaradt leírások mutatnak eltéréseket, mégis meglehetősen sok tartalmi és szerkezeti azonosság fedezhető fel bennük.²⁶ Ezért is lehetséges arra gondolni, hogy az Alexandros-korabeli szerzők nagy vonalakban hasonlóan rögzíthették a Hekatomidákra, továbbá az Alexandros és Ada találkozására vonatkozó legfontosabb adatokat. Egy jóval gazdagabb forrásanyag meglétét feltételeztem tehát, egy olyanét, amelybe Strabón (véltetően Pompeius Trogus), Diodóros, Arrhianos, de még akár Plutarchos anekdotikus leírásának az alapja is beletartozhat. A beszámolók közötti eltérésekre így az adna magyarázatot, hogy ebből a forrásanyagból minden szerző azt az adatot szedte ki, s bővítette tovább, ami számára a legmegfelelőbb volt.

Iustinushoz hasonlóan Curtius Rufus munkájában sem szerepel semmilyen, Ada személyével kapcsolatba hozható történet. Nem olvashatunk tehát genealógiájáról, Alexandrosszal való találkozásának részleteiről, az adopcio gesztusáról, de még a nő Alexandrosnak küldött ajándékairól sem. Ez csupán első pillantásra lehet meglepő. Curtius Rufus eredetileg tíz könyvből álló *Alexandros-története* ugyanis szerfelett hiányos. Az első két könyv tartalma teljesen elveszett, s a többi könyvben is számos *lacuna* és szövegprobléma található. A munka jelenlegi formájában a harmadik könyvtől, a Kr. e. 334-es év téli eseményeitől veszi kezdetét.²⁷ Diodóros és Arrhianos párhuzamos szöveghelyeiből, továbbá az események kronológiai sorrendjéből kiindulva arra következtethetünk, hogy a római szerző munkájának hiányzó, második könyvében ejtett szót Alexandros kariai tartózkodásáról, s magáról Adáról is. Voltaképpen ez a feltevés adta a tanulmány megírásának ötletét. Egy gondolatki-sérlet keretében azt próbálom kideríteni, hogy Curtius Rufus beszámolt-e a kariai eseményekről, s ha igen, vajon milyen adatokat jegyezhetett fel Alexandros hadjáratának e szakaszáról, s milyen információkat nyújthattott a kariai uralkodónőről, Adáról.

²⁶ MUNDING (2022: 27–42).

²⁷ QUINTE-CURCE (1961: 1).

Legelőször talán azt kellene megvizsgálni, hogy a római szerző beszélt-e munkájában Halikarnassos ostromáról. Erre azért lehet szükség, mivel – mint láttuk – több szerző, így Diodóros, Strabón és Arrhianos is e város ostromával (előtte, utána, alatta) összefüggésben említette Ada nevét. A *Historiae* tartalma alapján kijelenthető, hogy Curtius Rufus több helyen is foglalkozott a halikarnassosi eseményekkel. Harmadik könyvében említést tett a város ostromához kapcsolódó, makedón győzelmet elbeszélő híradásról: *Spectanti nuntius laetus adfertur Halicarnaso Persas acie a suis esse superatos, Myndios quoque et Caunios et pleraque tractus eius suae facta dicionis.*²⁸ A római szerző tehát munkájának fennmaradt részében számot adott a makedónok Halikarnassosnál aratott győzelméről,²⁹ ez pedig azt jelenti, hogy elveszett könyveiben az ostrom kezdetéről, s talán annak lefolyásáról is írnia kellett. Ezt a feltételezést tovább erősíti két, valójában ugyanazt az eseményt elbeszélő szöveghely. Curtius Rufus ötödik könyvének elején megjegyezte, hogy Alexandros egy Sittakéné tartománybeli pihenő során újrászervezte seregét, s érdemeik alapján parancsnokká nevezte ki jónéhány katonáját. Közülük elsőként az élte-sebb Atarrhiast,³⁰ aki – beszámolója szerint – Halikarnassos ostromakor tűnt ki bátorságával: *Primus omnium virtutis causa donatus est Adarrhias³¹ senior, qui omissum apud Halicarnason a iunioribus proelium unus maxime*

²⁸ Curt. 3, 7, 4: „s amint éppen a látványban gyönyörködött, örömhír érkezett Halikarnassoszból; az ütközetben katonái győzelmet arattak a perzsák fölött; Mündosz és Kaunosz lakossága s a környékbeliek java része is meghódolt hatalmának.” (Ford. Kárpáty Csilla). Q. CURTIUS RUFUS (2000: 26). Arrhianos (Arr. An. 2, 5, 7) jóval részletesebben számol be erről az eseményről.

²⁹ Curtius Rufus hallgat arról, hogy Halikarnassos egészen az issosi csata végéig perzsa ellenőrzés alatt maradt, vö. Arr. An. 2, 13, 4; 2, 13, 6. Vö. ATKINSON (1980: 175), CURZIO RUFO (1998: 305).

³⁰ Atarrhias alakjáról és kinevezéséről (*the only commander of "regular hypaspists"*) bővebben ld. BERVE (1926: 178), HECKEL (2006: 60). Curtius Rufus leírásában Atarrhias az idősebb generáció tagjaként jelenik meg Alexandros seregében. Ennek ellenére a *Historiae* cselekményében komoly szerepet játszik Philótas letartóztatásában (Curt. 6, 8, 19–22) és a lynkéstisi Alexandros likvidálásában (Atarrhias vádló szerepben) is (Curt. 7, 1, 5).

³¹ A kódexekben szereplő *adarrhias, adarrihas, adarrihas, adarribias* alakokat Edmund HEDICKE Atarrhias névalakra javította.

accenderat.³² Curtius Rufus Atarrhias bátor cselekedetét felemlegette nyolcadik könyvében is egy Kleitos szájába adott, *oratio recta* formájában közölt beszédben (Curt. 8, 1, 34–36), amelyben az idősebb makedón generáció véleményét képviselő Kleitos illeti kritikával Alexandros viselkedését, amiért az apját, II. Philipposzt, annak hadi sikereit, s így volt katonáit is ócsárolni merészelt: *Philippi milites spernis oblitus, nisi hic Atarrhias*³³ *senex iuniores pugnam detrectantes revocasset, adhuc nos circa Halicarnasum haesuros fuisse*.³⁴ A *Historiae* cselekményében szereplő három, Halikarnassosra vonatkozó megjegyzés alapján most már kijelenthető, hogy Curtius Rufus közölt adatokat a város ostromához kapcsolódó eseményekről, annak befejezéséről és hősről, s ebből arra következtetünk, hogy munkája elveszett részében az ostrom előzményeiről is említést kellett tennie. Ez a megállapítás azonban még nem jelenti szükségszerűen azt, hogy szerepeltette volna a Hekatomnida-dinasztia bármelyik tagját, Adát, a trónbitorló Pixódarost, Orontobatést, vagy akár Ada Alexandrosszal való találkozását. Mivel azonban – Iustinus kivételével – minden forrás (még Pompeius Trogus is) szétdarabolva vagy egybeszerkesztve, hosszabban vagy rövidebben, de említést tett a kariai dinasztia tagjairól, így talán logikus azt feltételezni, hogy Curtius Rufus is szólt róluk akár Alexandros Kariába érkezésekor, akár Halikarnassos városának ostroma előtt, egészen pontosan akkor, amikor a várost, annak elhelyezkedését, érdekességeit, erődítéseit és ostromot akadályozó nehézségeit bemutatta. Ezt az elképzelést igazolhatja Curtius Rufus írói módszere. Ez a római szerző ugyanis munkájában előszeretettel közölt hosszabb digressziókat, amelyekben az adott terület, város őstörténetét,

³² Curt. 5, 2, 5: „Elsőnek a már éltesebb Atarrhiaszt tüntették ki bátorságáért, aki Halikarnassosznál egymaga kezdett harcot, miután a fiatalabb katonák otthagyták a csatateret.” (Ford. Kárpáty Csilla). Q. CURTIUS RUFUS (2000: 103).

³³ A kódexekben szereplő *atharrias* alakot Edmund HEDICKE Atarrhias névalakra javította.

³⁴ Curt. 8, 1, 36: „Csakhogy lebecsülöd Philipposz katonáit is, elfelejtetted, hogy az öreg Atarrhiasz nélkül, aki a megfutamodó ifjakat visszakergeti a harcmezőre, még mindig Halikarnassosz körül vesztegelnénk.” (Ford. Kárpáty Csilla). Q. CURTIUS RUFUS (2000: 211).

látnivalóit, érdekességeit, szokásait, s uralkodóit mutatta be.³⁵ Talán hasonló digresszió szerepeltetésére került sor Karia, Halikarnassos, s ahhoz kapcsolódóan a kariai dinasztia esetében is. Az azonban továbbra sem tisztázott, hogy vajon szólhatott-e bármit is Adáról. A kérdés megválaszolása előtt fontos felhívni a figyelmet arra, hogy az Alexandros-történetírók közül Curtius Rufus szól a legrészletesebben a makedón uralkodóval – akár csak találkozás szintjén is – kapcsolatba kerülő nőalakokról: III. Dareios anyjáról, Sisygambisról; feleségéről, Stateiráról; gyermekeiről, ifjabb Stateiráról és Drypétisről; Artabazos lányáról, Barsinéről; Hystaspés feleségéről; az amazonok királynőjéről, Thaléstrisről; Sisimithrés hitveséről; Spitamenés feleségéről; Oxyartés lányáról, Rhóxanéről és végül Massaga királynőjéről, Cleophisról.³⁶ Kijelenthető tehát, hogy Curtius Rufus érdeklődött a barbár, perzsa nők személye és sorsa iránt. Mindez arra utal, hogy munkájában szerepeltethette akár az elűzött kariai uralkodónőt, Adát is. Ezt az elképzelést erősítheti az az érv is, hogy Karia zűrzavaros politikai helyzetének bemutatásához szüksége lehetett Ada személyére. Feltételezhetően neki is magyarázatot kellett adnia arra, miért űzte el Pixódaros testvérét, Adát, hogyan vette át a hatalmat, a nő hogyan szorult vissza Alindába, s végül arra is, hogyan szerezte meg Orontobatés a Karia feletti hatalmat. S ha mindez nem lenne elegendő bizonyíték a nőalak szerepeltetésének szükségessége mellett, akkor egy további érv is hozható az állítás igazolására: több forrás, így Diodóros, Strabón, Plutarchos és Arrhianos is fontosnak tartotta megemlíteni azt, hogy Alexandros a Karia feletti hatalmat Adára bízta. Ha máshol nem is, itt biztosan meg kellett említenie Curtius Rufusnak Ada nevét. Ha tehát a szerző említette Halikarnassos ostromát,

³⁵ Kilikia domborzati viszonyai, vízrajza, nevezetességei (Curt. 3, 4, 6–10); Tyros városának geográfiai elhelyezkedése (Curt. 4, 2, 7–10); Tyros bukásának jelentősége (Curt. 4, 4, 19–21); Babilón régiségeinek leírása (Curt. 5, 1, 24–35); Perzsia geográfiája (Curt. 5, 4, 5–9); Persepolis bukásának jelentősége (Curt. 5, 7, 8–9); Hyrkania és a Kaspi-tenger körüli vidék geográfiája, sajátosságai, élővilága (Curt. 6, 4, 15–22); Kaukázus-hegység geográfiája (Curt. 7, 3, 19–21); Baktria éghajlata, vízrajza, növényvilága (Curt. 7, 4, 22–31); Sogdiané geográfiája (Curt. 7, 10, 1–3); India geográfiája, éghajlata, vízrajza, élővilága, lakói, uralkodói (Curt. 8, 9, 1–36); egzotikus környezet a Hydaspés folyón túl (éghajlat, élővilág) (Curt. 9, 1, 9–13).

³⁶ Erről bővebben ld. MUNDING (megjelenés alatt).

márpedig láttuk, hogy szólt róla, akkor nem tekinthetett el Ada személyének a bemutatásától sem. Talán most már elfogadható a következtetés: Curtius Rufusnak említést kellett tennie Adáról, elűzéséről, majd – Alexandros megjelenését követően – a hatalomba való visszahelyezéséről is.

A kérdés most már csak az, hogy szerzőnk milyen információkat közölhetett az uralkodónőről. A kapcsolatfelvételt vagy a találkozó létrejöttét biztosan említette, hiszen erről – Iustinus kivételével – minden forrásunk megemlékezett még akkor is, ha eltérő információkat vettek át forrásaik anyagából. A nő Alexandroshoz intézett, hatalomba történő visszahelyezésre vonatkozó óhaja, valamint az uralkodó kérésére adott reakciója (teljesíti azt) ugyancsak szerepelhetett a *Historiae* cselekményében. Ez a következtetés a római szerző írói technikájának egyik jellemző vonásából vonható le. A munkájában szereplő előkelő barbár, perzsa nőkkal kapcsolatos jeleneteket ugyanis arra használta, hogy méltassa Alexandrost a nőkkel szembeni kegyes bánásmódja, megbocsátó és elnéző viselkedése, vagy pedig bírálja őt a velük szemben tanúsított nem megfelelő megnyilvánulásai (az idegen szokások megsértése, önmérsékletének feladása és igazságosnak nehezen nevezhető döntések meghozatala) miatt. Ha a szerző technikájának e vonásából indulunk ki, akkor azt mondhatjuk, hogy Curtius Rufus nem is találhatott volna az Ada-történetnél alkalmasabb jelenetet Alexandros pozitív tulajdonságainak és kiváló vezetői képességeinek hangsúlyozására. A történetben szereplő alapszituáció, vagyis az, hogy egy félreállított uralkodónő Alexandros elé vonul,³⁷ hogy hatalma visszaszerzéséhez kérje a makedón uralkodó segítségét, több mint megfelelő lehetett számára. Alexandros meghallgatva a kérést kegyet gyakorolhatott,³⁸ visszasegíthette a nőt uralmába, s ezzel az ideális uralkodótól elvárt követelményeknek megfelelően járhatott el. Úgy tűnik tehát, hogy a történet részletei s a szerep-

³⁷ A következő uralkodónők vagy előkelő nők vonultak Alexandros elé: Thaléstris (Curt. 6, 5, 25–26); Spitamenés felesége (Curt. 8, 3, 10); Cleophis (Curt. 8, 10, 34).

³⁸ Alexandros kegyet gyakorol egy előkelő nővel vagy nőkkal való találkozásával a következő esetekben: III. Dareios családja (Curt. 3, 12, 12–13; 3, 12, 17; 3, 12, 23; 5, 2, 18; 5, 2, 22; 5, 3, 15; 10, 5, 25); Hystaspés felesége (Curt. 6, 2, 8); Thaléstris (Curt. 6, 5, 32); Rhóxané (Curt. 8, 4, 25–27); Cleophis (Curt. 8, 10, 34–35).

lők cselekedetei (találkozó, uralkodónői kérés, könyörgés, uralkodói kegy, kölcsönös nagyrabecsülés) tökéletesen összhangba hozhatók Curtius Rufus írói koncepciójával és megoldásaival.

Ha pedig a római szerző szerepeltette Adát, Alexandrosszal való találkozását, az uralkodóhoz intézett kérését, valamint a makedón uralkodó kegyes gesztusát, akkor csupán egyetlen kérdés maradt: vajon mit kezdhetett azzal, az Arrhianosnál és Plutarchosnál felbukkanó motívummal, amely szerint Ada adoptálta Alexandrost? Talán úgy járhatott el, mint Diodóros, vagyis egyáltalán nem beszélt róla, azért, mert vagy A) nem ismerte a történet e verzióját, vagy mert B) ismerte ugyan ezt a verziót, viszont az adopcióra vonatkozó adatot egyszerűen érdektelennek minősítette, vagy mert C) ismerte ugyan ezt a verziót, mégsem számolt be róla, mivel az adopcióra vonatkozó adat nem illett írói koncepciójához. Az A) és a B) pontban feltüntetett eshetőségek nem szorulnak magyarázatra, a C) pontban ismertetett lehetőség azonban további kifejtést igényelhet. A kariai Ada nevét a szakirodalom sokszor együtt említi III. Dareios anyjával, Sisygambisszal.³⁹ A két nőalak valóban sok tekintetben hasonlít egymáshoz: Ada és Sisygambis is nemes származású királyi nők, a kontinuitás és a legitimáció szempontjából kiemelt jelentőségűek, gyermekszülésre már biztosan alkalmatlan korúak,⁴⁰ illetve, s ez a legfontosabb, mivel több forrás is említést tett arról, hogy Alexandros mind a két nőt – az Olympiaszt megillető – anya néven szólította.⁴¹ Elizabeth Donnelly Carney a forrásadatok alapján összehasonlította Alexandros két nővel szembeni viszonyulását, és arra jutott, hogy a két adopció között jelentős különbség van. Feltételezését arra alapozta, hogy a kariai

³⁹ CARNEY (1996: 569), CARNEY (2000: 93; 111–113), CARNEY (2003: 248–250), CARNEY (2005: 70). Vö. MARCHINI (2004: 268, 8. jz), JUSTIN (2011: 51).

⁴⁰ Waldemar HECKEL (2006: 3) vélekedése szerint Ada feltehetően a Kr. e. 390-es években született. *Terminus ante quem*nek a Kr. e. 377-es időpontot adja meg, azt az évet, amelyben Ada apja, Hekatomnos életét vesztette, testvére, Mausólos pedig megkezdte uralkodását.

⁴¹ Diodóros (Diod. 17, 37, 6) és Curtius Rufus (Curt. 3, 12, 17; 3, 12, 25; 5, 2, 22) is beszámol arról, hogy Alexandros anyjának szólította Sisygambist. A forrásadatok (Diod. 17, 118, 3; Curt. 10, 5, 10; Iust. 13, 1, 5) alapján úgy tűnik, hogy cserébe III. Dareios anyja, Sisygambis is fiaként fogadta és fiának ismerte el Alexandrost, így viszonzva az uralkodó vele szemben tanúsított jóindulatát.

eseményeket követően egyetlen forrásban sem szerepel többé Ada neve.⁴² Úgy vélte, hogy csupán a pillanatnyi politikai helyzet eredménye volt az, hogy az adopción sor került: Ada ezzel a gesztussal a makedón uralkodót maga mellé állíthatta, Alexandros pedig Ada személyén keresztül megszerezte a kariaiak támogatását, s ezzel lehetővé vált számára a Karia feletti teljes hatalom megszerzése. Miután azonban Alexandros elrendezte a Karia feletti hatalom kérdését, s stabilizálta a helyzetet, már nem lehetett tovább szüksége Adára, s így az adopció ténye is súlytalanná vált. Teljesen más volt azonban a helyzete III. Dareios anyjának, Sisygambisnak,⁴³ aki az issosi csatát követően esett Alexandros fogságába. Adával ellentétben ő az adopciót követően is fontos politikai tényező maradt: Alexandrosnak szüksége volt rá legitimációs igényének érvényre juttatása miatt, s azért is, mert rajta keresztül kinyilváníthatta azt a szándékát, hogy folyamatosságot kíván teremteni a perzsa múlttal.⁴⁴

Az Ada és Sisygambis adopcióját összehasonlító kutatók azonban nem figyeltek fel egy lényeges különbségre. Arra, hogy egyetlen olyan forrásunk sincs, amely először Adával (ő lenne Alexandros második anyja), majd Sisygambisszal (ő lenne Alexandros harmadik anyja) is „adoptáltatta” volna Alexandrost. Diodóros, Iustinus, vélhetően Curtius Rufus is csak Sisygambisszal, míg más források, így Plutarchos és Arrhianos csupán Adával „adoptáltatták” Alexandrost.

Mindez egy további feltételezéshez vezethet el, amely szerint vagy azért nem említették ezek a szerzők (Diodóros, Iustinus és talán Curtius Rufus) az egész adoptálási motívumot, mert nem volt benne forrásaik anyagában, s így nem is volt tudomásuk erről az adatról, vagy azért hallgattak róla, mert ez az információ egyáltalán nem illett mondaniva-

⁴² Andrik ABRAMENKO (1994: 192–207) tanulmányában amellet érvelt, hogy a Diodóros (Diod. 17, 32, 1) leírásában szereplő μήτηρ τοῦ βασιλέως kifejezés Adára, nem pedig Alexandros anyjára, Olympiasra vonatkozik. Érvelését arra alapozza, hogy Ada kariai tartózkodása miatt több információhoz férhetett hozzá, mint a Makedóniában tartózkodó Olympias. Felfogása szerint tehát a kariai uralkodónő értesítette volna Alexandrost levélben arról, hogy óvakodjon a lynkestisi Alexandrostól. ABRAMENKO hipotézisét általában megemlítik, következtetését azonban kevesen fogadják el.

⁴³ A két nő szerepéhez és a két adopció különbségéhez ld. CARNEY (2003: 249–250).

⁴⁴ CARNEY (1996: 570).

lójukhoz. Lehetetlen megmondani, hogy a szerzők ismerték-e ezt az adatot vagy sem, az azonban mégis megjegyezhető, hogy ha tudtak az adopcio tényéről, és mégsem szerepeltették, akkor jó okkal mellőzhették azt.

Ha az adopcio Alexandrosnak visszatérő gyakorlata lett volna, s ehhez fordult volna minden olyan esetben, amikor valamilyen okból kifolyólag nem kerülhetett sor házasságkötésre, akkor talán jogosan következtetünk arra, hogy az időben második, vagyis a Sisygambishoz köthető adopcio alkalmával valahogyan mégis említésre került volna Alexandros első fogadott anyja, a kariai Ada is. Másrészt, arról se feledkezzünk el, hogy Sisygambis kiemelt női szereplője Diodóros és Curtius Rufus munkájának is, hiszen ez a két szerző több jelenetben is szerepeltette őt. Ezek az epizódok kivétel nélkül a nő Alexandrosszal való meghitt és bensőséges kapcsolatának megnyilvánulásait ábrázolják, a győztes és a legyőzött közötti kölcsönös tiszteletadást és nagyrabecsülést írják le.⁴⁵ Mi következik mindebből? Ha ezek a szerzők Ada történetének elbeszélése során szerepeltették az adopcio motívumát, majd később Sisygambis esetében is adopcioát emlegettek volna, akkor ezzel a megoldással különlegességétől és egyediségétől fosztották volna meg ezt az uralkodói gesztust, s ezáltal Alexandros és Sisygambis tiszteletbeli anyja és fogadott fiú kapcsolatát is átlagossá silányították volna. Ezzel azt hangsúlyozták volna, hogy Alexandros visszatérő, bármikor előhúzható és alkalmazható megoldása volt az adopcio gyakorlata. S mi lett volna az üzenetük? Az, hogy Alexandros számára Sisygambis éppen annyira fontos és jelentős, mint Ada. Nincs tehát különbség közöttük. Mit tehetek tehát? Ha nem ismerték az adopcioóra vonatkozó adatot, akkor a válaszdási kör bezárul, nem is volt vele dolguk. Ha azonban tudtak róla, és mégsem szerepeltették azt, akkor a kihagyás mellett döntöttek azért,

⁴⁵ III. Dareios családtagjainak fogságba esése és Alexandros náluk tett látogatása (Diod. 17, 37, 3–17, 38, 3; Curt. 3, 11, 24–26; 3, 12, 3–26); III. Dareios feleségének, Stateirának a halála (Diod. 17, 54, 7; Curt. 4, 10, 18–34); Sisygambis elutasítja kiszabadítását (Diod. 17, 59, 6–7; Curt. 4, 15, 9–11); Alexandros III. Dareios nőrokonait Susában hagyja (Diod. 17, 67, 1; Curt. 5, 2, 17–22); Sisygambis közbenjárása az uxiosok érdekében (Curt. 5, 3, 12–15); Sisygambis Alexandros halálára adott reakciója (Diod. 17, 118, 3; Curt. 10, 5, 18–25).

mert az adopcio szokását, s ezzel a tiszteletbeli anya és fogadott fiú közötti különleges kapcsolatot egyedül a Sisygambishoz köthető jelene-
tekben kívánták ábrázolni. Azt akarták megmutatni, hogy a győztes
Alexandros és a legyőzött ellenfele anyja, Sisygambis közötti nexus
egyedi és rendkívüli.

Összegzés gyanánt megállapítható, hogy Curtius Rufus és Iustinus
kivételével minden Alexandros-történetíró, így Diodóros, Strabón, Plu-
tarchos és Arrhianos is megörökítette valamilyen formában Ada és Ale-
xandros kapcsolatát. Iustinus úgy döntött, hogy terjedelmi okok miatt
kihagyja a Karia őstörténetéről és uralkodóiról szóló digressziót. Ez azt
eredményezte, hogy munkájában semmilyen, Adára vonatkozó adat
sem szerepel. Curtius Rufus esetében más a helyzet, hiszen ez a római
szerző elveszett második könyvében adhatott számot a kariai esemé-
nyekről. Ha megpróbálunk választ adni arra a kérdésre, hogy szerepel-
tethette-e Ada történetét munkájában, akkor a *Historiae* cselekményének,
valamint írói technikájának ismeretében azt mondhatjuk, hogy írt Hali-
karnassos ostromáról, vélhetően beszámolt a Hekatomnida-dinasztia
egyik vagy másik tagjáról, s valószínűleg említette Ada Alexandrosszal
való találkozását is. A találkozás részleteit oly módon mutathatta be,
ahogyan az Diodóros leírásában szerepel. Kihagyta tehát az *adopcio* mo-
tívumát – ha egyáltalán tudott róla –, ezt az adatot ugyanis (Diodóros-
hoz hasonlóan) egyedül Sisygambis jelenetében kívánta felhasználni és
minél jobban kiaknázni.

Persze mindez csak a művek belső logikáján alapuló hipotézis, s
tudjuk jól, hogy a logika nem mindig érvényesül a történelemben,
ahogy az irodalomban sem. A tanulmányt így azzal zárom, hogy a fenti
következtetés logikus ugyan, de nem biztos, hogy Curtius Rufus való-
ban így járt el Ada történetének elbeszélése során.

Források

- CURZIO RUFO 1998 J. A. ATKINSON (a cura di) – V. ANTELAMI (trad.), *Curzio Rufo: Storie di Alessandro Magno, Vol. 1.*, Milano, 1998.
- DIODÓROS 2021 ILLÉS I. Á. (közread.), *Diodóros: Bibliothéké Historiké, 17. könyv (Nagy Sándor uralkodása. Diodóros Történeti könyvtárának 17. könyve)*, Szeged – Budapest, [2021].
- IUSTINUS 1992 HORVÁTH J. (ford.) – BOLLÓK J. (sajtó alá rend.) – BORZSÁK I. (utószó), *Iustinus: Világkrónika a kezdetektől Augustusig (Fülöp király-*

- nak és utódainak története). Marcus Iunianus Iustinus kivonata Pompeius Trogus művéből, Budapest, 1992.*
- JUSTIN 1997 J. C. YARDLEY (transl., app.) – W. HECKEL (comm.), *Justin: Epitome of the Philippic History of Pompeius Trogus. Vol. 1.: Books 11–12: Alexander the Great*, Oxford, 1997.
- JUSTIN 2011 J. C. YARDLEY (transl., app.) – W. HECKEL (comm.) – P. V. WHEATLEY (comm.), *Justin: Epitome of the Philippic History of Pompeius Trogus. Vol. 2.: Books 13–15: The Successors to Alexander the Great*, Oxford, 2011.
- PLUTARKHOSZ 2001 MÁTHÉ E. (ford.) – HEGYI D. (jegyz., utószó), *Plutarkhosz: Párhuzamos életrajzok*, Budapest, 2001.
- Q. CURTIUS RUFUS 2000 KÁRPÁTY Cs. (ford., szószedet) – HOFFMANN Zs. (szerk., jegyz.) – MARÓTI E. (utószó), *Q. Curtius Rufus: A makedón Nagy Sándor története*, Szeged, 2000.
- QUINTE-CURCE 1961 H. BARDON (éd., trad.), *Quinte-Curce: Histoires*, Paris, 1961.
- STRABÓN 1977 Dr. FÖLDY J. (ford.) – Dr. BALÁZS J. (előszó), *Strabón: Geógraphika*, Budapest, 1977.

Felhasznált irodalom

- ABRAMENKO 1994 A. ABRAMENKO, *Alexander vor Mazagae und Aornus. Korrekturen zu den Berichten über das Massaker an den indischen Söldnern*, *Klio*, 76 (1994), 192–207.
- ATKINSON 1980 J. A. ATKINSON, *A Commentary on Q. Curtius Rufus' Historiae Alexandri Magni Books 3 and 4*, Amsterdam, 1980.
- BERVE 1926 H. BERVE, *Das Alexanderreich auf prosopographischer Grundlage, Bd. 2.*, Munich, 1926.
- BOSWORTH 1980 A. B. BOSWORTH, *A Historical Commentary on Arrian's History of Alexander, Vol I.*, Oxford, 1980.
- CARNEY 1996 E. D. CARNEY, *Alexander and Persian Women*, *American Journal of Philology*, 117 (1996/4), 563–583.
- CARNEY 2000 E. D. CARNEY, *Women and Monarchy in Macedonia*, Norman, 2000.
- CARNEY 2003 E. D. CARNEY, *Women in Alexander's Court*, in: J. Roisman (ed.), *Brill's Companion to Alexander the Great*, Leiden – Boston, 2003, 227–252.
- CARNEY 2005 E. D. CARNEY, *Women and Dunasteia in Caria*, *American Journal of Philology*, 126 (2005/1), 65–91.
- GÜNGÖRMÜŞ 2020 Ö. GÜNGÖRMÜŞ, *Alexander the Great, Ada and Alinda*, in: M. Çekilmez – U. Kapuci (eds.), *Alinda Araştırmaları 1. Eski Belgeler ve Yeni Araştırmalar*, Aydin, 2020, 63–74.
- HECKEL 2006 W. HECKEL, *Who's Who in the Age of Alexander the Great: Prosopography of Alexander's Empire*, Malden, MA – Oxford, 2006.

- HOWE 2021 T. HOWE, *(Re)Taking Halikarnassos. Ada, Alexander the Great and Karian Queenship*, in: K. Droß-Krüpe – S. Fink (eds.), *Powerful Women in the Ancient World. Perception and (Self)Presentation. Proceedings of the 8th Melammu Workshop, Kassel, 30 January – 1 February 2019, Münster, 2021*, 259–285.
- MARCHINI 2004 M. MARCHINI, *Alessandro, Sisíngambri e le nozze di Susa*, *Rivista Storica Italiana*, 34 (2004), 267–284.
- MUNDING 2022 MUNDING M., *A forráshasználat újragondolása: Ada és Alexandros találkozása az Alexandros-történetíróknál*, *Antikvitás & Reneszánsz, Ünnepi különszám Lázár István Dávid 60. születésnapjára*, (2022), 27–42.
- MUNDING 2023 MUNDING M., *Alexandros és az előkelő barbár nők Curtius Rufus regényes történeti munkájában*, Budapest, 2023. (megjelenés alatt)
- RUZICKA 1992 S. RUZICKA, *Politics of a Persian Dynasty: The Hecatomnids in the Fourth Century B.C.*, Norman, 1992.
- SEARS 2014 M. A. SEARS, *Alexander and Ada Reconsidered*, *Classical Philology*, 109 (2014), 211–221.
- STARK 1958 F. STARK, *Alexander's March from Miletus to Phrygia*, *Journal of Hellenic Studies*, 78 (1958), 102–120.

The Encounter between Alexander and the Carian Ada in the Work of Curtius Rufus?

A Thought Experiment

Diodorus, Strabo, Plutarch, and Arrian reported in some form that Alexander, in 334 BC, in an unspecified location met the former queen of Caria, Ada, who had been deposed by her own brother, Pixodarus. As a result of the encounter, Alexander helped Ada and eventually reinstated her as queen of Caria. Two of our sources, Plutarch and Arrian, also mentioned that Ada adopted the Macedonian ruler as his son. Among the main "Alexander historians", only Justin and Curtius Rufus do not mention in their works the encounter between Alexander and Ada. Justin consciously decided to omit the description of the Carian events, however, the situation is different in the case of Curtius Rufus. The first two books of his work, in which he may have written about the events of Caria, among others, have been lost.

As part of a thought experiment, I am looking to find the answer to the question of whether Curtius Rufus could have included the encounter between Alexander and Ada in the lost part of his work, and if so, what information he could have disclosed about the encounter and what about Ada herself.

Keywords: Ada, Alexander, Caria, Halikarnassus, Pixodaros, Orontobates, Strabo, Diodorus, Arrian, Plutarch, Justin, Pompeius Trogus, Sisygambis, adoption